

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертацію Герасименка Романа Валерійовича "Державне регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій в умовах цифрової трансформації", поданої до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління

Актуальність обраної теми досліджень.

Розвиток сільських територій в сучасних умовах відбувається в умовах активного впровадження та використання сучасних цифрових технологій у всі сфери господарського життя. Процеси цифровізації є об'єктивними, оскільки зумовлені новими інформаційними інноваціями, які продукуються і досить швидко поширюються в усьому світі. Досить активне використання цифрових технологій економічними суб'єктами також зумовлене значною кількістю переваг, які вони дозволяють отримати для розвитку аграрного бізнесу. Таким чином, розвиток сільських територій зазнає сьогодні нових імпульсів для власної розбудови через зміну зовнішнього середовища, виникненню нових чинників, які мають здатність впливати на конкурентоспроможність аграрної продукції на світових ринках товарів, продукції, інновацій та сировини. У свою чергу, державне регулювання розвитку сільських територій також є необхідним для розвитку національної економіки. Така необхідність продиктована наявністю об'єктивних причин неспроможності ринкових механізмів забезпечити їх стабільний розвиток у довгостроковій перспективі, сформувати умови для поступового покращення соціально-економічного забезпечення розвитку сільських територій.

Необхідність державного регулювання розвитку сільських територій неодноразово підтверджувалася низкою досліджень у цьому напрямку. Відповідно, сьогодні в переважній більшості країн побудовані власні системи державного регулювання розвитку сільських територій, включаючи політичний устрій держави, тип економіки і т. ін. Враховуючи реалії економічного життя, цілком зрозуміло, що сформовані моделі державного регулювання розвитку сільських територій не можуть сьогодні не враховувати у власному функціонуванні процеси цифровізації господарських систем, а ймовірніше повинні бути спрямовані на їх активну підтримку й розвиток. Враховуючи об'єктивність процесів цифровізації суспільства, можна стверджувати, що сьогодні існує потреба в тому, щоб окреслені моделі та процеси для забезпечення якісного, ефективного та стабільного розвитку сільських територій активно взаємодіяли між собою.

Тобто становлення цифрової економіки повинно сприяти трансформації, удосконаленню сформованих моделей державного регулювання розвитку сільських територій. У свою чергу, органи державної влади повинні шукати та використовувати сукупність інструментів та важелів впливу на господарські процеси з метою прискорення процесів цифровізації сільських територій. Таким чином, питання розвитку державного регулювання розвитку сільських територій в умовах цифровізації економічних відносин стають актуальними й вимагають власного вивчення з метою поглиблення теоретико-прикладних аспектів здійснення такого регулювання.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Обґрунтованим слід вважати розроблену типологію етапів планування державної стратегії розвитку сільської території, що на відміну від діючої передбачає наступні етапи, а саме: визначення цілей розвитку сільської території; аналіз зовнішнього середовища; складання портфоліо сільської території; напрями розвитку сільської території; планування; розробка стратегії та її реалізація; остаточний аналіз ефективності та результативності запланованого процесу планування.

Цікавою є пропозиція дисертанта щодо класифікації детермінант соціально-економічного розвитку сільських територій шляхом доповнення та уточнення змісту окремих з них, а саме: економічні детермінанти (формують якість життя сільського населення, джерел доходів суб'єктів сільського розвитку формують якість життя сільського населення, джерел доходів суб'єктів сільського розвитку); соціальні детермінанти (формують поведінку мешканців та їхню задоволеність благоустроєм); територіальні детермінанти (пов'язані зі ступенем розселення людей); детермінанти ефективного територіального управління (будується на підготовці службовців сільських територіальних структур, організації процесів сільського адміністративного менеджменту).

Заслуговують на увагу підходи до дослідження державного регулювання розвитку сільських територій, а саме: процесний підхід (пов'язаний із сприйняттям мотиваційного механізму державного регулювання розвитку сільських територій як процесу); синергетичний підхід (дозволяє скоординувати реалізацію проектів – мотиваторів соціально-економічного саморозвитку через ефект синергії всіх адміністративно-територіальних рівнів та рівнів аграрної економіки); інституційний підхід (дає можливість враховувати позаекономічні фактори державного регулювання розвитку сільських територій: демографічні,

природно-кліматичні, географічні, політичні та вплив метаекономічних тенденцій).

Автором уточнено пріоритетні напрями державного регулювання стійкого розвитку сільських територій (економічний, соціальний, екологічний, демографічний та правовий), а також визначено та включено складові, що забезпечують процеси цифрової трансформації: в економіці – забезпечення ІТ-інфраструктурою та цифровізації виробництва; у соціальній сфері – забезпечення ІТ-інфраструктурою та цифрової трансформації життєзабезпечення населення; в екології – освоєння цифрових технологій, що зменшують забруднення навколишнього середовища та обсяг відходів; у нормативно-правовому напрямі – створення та розвиток інформаційно-консультаційних центрів, у т. ч. подолання інформаційної ізоляції населення.

Автором вірно зазначено, що масштабування процесів цифрової трансформації сільського господарства потребує системної оцінки всієї сукупності можливих ефектів та усвідомлення складності завдань, що стоять перед різними об'єктами трансформації. В умовах технологічного відставання сільського господарства основним імпульсом до трансформації має стати консолідація зусиль агробізнесу та держави як основного регулятора. Запропонований автором алгоритм містить зони відповідальності агробізнесу та держави, що дозволить уникнути перетинів в організації та фінансовому забезпеченні процесів цифрової трансформації, а це сприяє прискоренню трансформаційних процесів.

Обґрунтованість висунутих пошукувачем наукових положень підкріплюється глибоким аналізом та узагальненням теоретичного та практичного досвіду, залученими і опрацьованими офіційними статистичними матеріалами і літературними джерелами з фахових питань та використанням отриманих результатів в практичній діяльності органів державного управління.

Основні наукові положення, висновки і практичні рекомендації, викладені в дисертації, є достатньою мірою обґрунтованими, логічними і послідовними.

Достовірність результатів і новизна досліджень, повнота їх викладу в опублікованих працях.

Достовірність висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації, забезпечена знанням і творчим використанням наукової методології та застосуванням сучасних методів проведення досліджень. Дослідження виконано відповідно до наукової теми Національного університету цивільного захисту України «Розробка механізмів державного управління соціально-економічною сферою та її галузями в контексті

забезпечення безпеки українського суспільства» (ДР № 0118U001007). Особистий внесок автора полягає у розробленні інструментарія державного регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій в умовах цифрової трансформації.

У дисертації вперше:

- розроблено модель державного регулювання сільських територій на основі технологічного підходу, яка передбачає створення «цифрової екосистеми» підприємств сільського господарства, в основі якої: впровадження інтелектуальних датчиків у засоби виробництва: апаратуру, обладнання, виробничі лінії тощо; роботизація виробничого процесу: витіснення трудових ресурсів із заміною їх на роботизовані верстати та виробничі лінії; перехід на аутсорсинг у частині зберігання даних та проведення обчислень; наскрізна автоматизація та інтеграція виробничих та управлінських процесів в єдину інформаційну систему; формування аналітики на підставі сукупного обсягу отриманих даних (структурованої та неструктурованої інформації); реалізація концепції «безпаперового діловодства» у вигляді оцифрування всієї технічної документації та застосування електронного документообігу; моделювання виробничих процесів, систем, об'єктів та виробів з використанням цифрових технологій; автоматизація процесів замовлень сировини і витратних матеріалів, і навіть поставки готової продукції споживачеві у вигляді спеціалізованих сервісів, виключаючи велику систему посередників; використання технологій безпілотного транспорту у логістиці підприємства, у т. ч. для доставки товарів; застосування методів віддаленого контролю та організації процесів виробництва за допомогою мобільних технологій; перехід на торгові онлайн-майданчики для реалізації готової продукції та надання послуг;

удосконалено:

- типологію етапів планування державної стратегії розвитку сільської території, що на відміну від діючої передбачає наступні етапи, а саме: визначення цілей розвитку сільської території (при її формуванні встановлюють якісні параметри середовища проживання та затверджують перелік кількісних та якісних орієнтирів економічного розвитку сільської території); аналіз зовнішнього середовища (оцінюються основні соціально-економічні показники: загальний ВВП, стан інвестиційного середовища та рівень розвитку, наявність різних загроз, рівень інфляції та перспективи економічного зростання); складання портфолію сільської території; напрями розвитку сільської території; планування (виявлення особливостей сільської території); розробка стратегії та її реалізація; остаточний аналіз ефективності та результативності запланованого процесу

планування (реалізується після завершення всіх заходів, передбачених у стратегії);

- класифікацію детермінант соціально-економічного розвитку сільських територій шляхом доповнення та уточнення змісту окремих з них, а саме: економічні детермінанти (формують якість життя сільського населення, джерел доходів суб'єктів сільського розвитку формують якість життя сільського населення, джерел доходів суб'єктів сільського розвитку); соціальні детермінанти (формують поведінку мешканців та їхню задоволеність благоустроєм); територіальні детермінанти (пов'язані зі ступенем розселення людей); детермінанти ефективного територіального управління (будується на підготовці службовців сільських територіальних структур, організації процесів сільського адміністративного менеджменту);

- структуру системного підходу як методологічної основи дослідження державного регулювання розвитку сільських територій, який реалізується через генетичний (проявляється у пошуку як успадкованих елементів у сільському розвитку, і у мінливості під впливом різних умов), структурно-функціональний (яскраво виражений проявом головної функції існування сільських поселень – розвитком виробничої та ресурсної бази створення надійної продовольчої системи держави) та відтворювальні аспекти (передбачає вивчення закономірностей розвитку сільських територій під впливом різних зовнішніх стимулів соціальної та економічної сфер за фазами простого та розширеного відтворення);

- пріоритетні напрями державного регулювання стійкого розвитку сільських територій (економічний, соціальний, екологічний, демографічний та правовий), а також визначено та включено складові, що забезпечують процеси цифрової трансформації: в економіці – забезпечення ІТ-інфраструктурою та цифровізації виробництва; у соціальній сфері – забезпечення ІТ-інфраструктурою та цифрової трансформації життєзабезпечення населення; в екології – освоєння цифрових технологій, що зменшують забруднення навколишнього середовища та обсяг відходів; у нормативно-правовому напрямі – створення та розвиток інформаційно-консультаційних центрів, у т. ч. подолання інформаційної ізоляції населення;

дістали подальшого розвитку:

- понятійно-категорійний апарат дослідження шляхом: тлумачення сутності державного стратегічного планування сільських територій; уточнення поняття стійкого розвитку сільських територій; трактування сутності мотиваційного механізму державного регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій; формулювання авторського поняття «цифрова трансформація сільських територій»;

- теоретичні підходи до узагальнення зарубіжних досліджень з питань еволюції та державного регулювання стійкості розвитку сільських територій з виділенням найбільш значних напрямів робіт з урахуванням актуальності, а саме: дослідження національних проблем аграрного сектору та розвитку сільських територій; оцінка факторів та умов розвитку, у тому числі виявлення загроз для розвитку сільських територій; формування національних характеристик з розглядом поточних проблем у сільській місцевості; моделювання розвитку сільських територій на основі соціально-організаційних технологій («соціального фермерства», поєднання економічної життєздатності з енергією та охороною навколишнього середовища, та забезпеченням соціальних пілґ); розробка енергетичних стратегій розвитку сільських територій на основі відновлюваної енергії, біоенергії, оптимального використання води та земельних ресурсів;

- розвиток підходів до дослідження державного регулювання розвитку сільських територій, а саме: процесний підхід (пов'язаний із сприйняттям мотиваційного механізму державного регулювання розвитку сільських територій як процесу); синергетичний підхід (дозволяє скоординувати реалізацію проектів – мотиваторів соціально-економічного саморозвитку через ефект синергії всіх адміністративно-територіальних рівнів та рівнів аграрної економіки); інституційний підхід (дає можливість враховувати позаекономічні фактори державного регулювання розвитку сільських територій: демографічні, природно-кліматичні, географічні, політичні та вплив метаекономічних тенденцій).

Значення роботи для науки і практики та шляхи використання результатів дослідження.

Основні ідеї та висновки дослідження доведено до конкретних положень, методик та рекомендацій. Вони можуть бути використані в практичній діяльності державними органами управління, органами місцевої влади та місцевого управління, підприємствами, громадськими організаціями.

Міністерством економіки України прийнято до впровадження запропоновані детермінанти соціально-економічного розвитку сільських територій (довідка про впровадження № 5715-03/8365-09 від 14.12.2023 р.). Практичні розробки використані Асоціацією науковців України при реалізації пріоритетних напрямів державного регулювання стійкого розвитку сільських територій (довідка про впровадження № 01-46/3 від 18.01.2024 р.).

Теоретичні положення, сформульовані рекомендації та пропозиції були використані в навчальному процесі Національного університету цивільного захисту.

Оцінка оформлення дисертації та змісту автореферату.

Дисертація та автореферат оформлені згідно з вимогами МОН України. Зміст дисертаційної роботи логічний, виклад матеріалу послідовний і достатньою мірою розкритий. Основні положення дисертаційної роботи викладено в 8 наукових працях, загальним обсягом 4,1 обл.-вид. арк.

Зміст автореферату повністю ідентичний основним положенням дисертації.

Недоліки і побажання:

1. У дисертації на с. 16 автором визначено, що забезпечення державного регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій в умовах цифрової трансформації є вектором довгострокового територіального розвитку. При цьому в подальшому не оцінено рівень територіального розвитку.

2. Автор на с. 106 дисертації вірно зазначає, що для функціонування соціально-економічних систем ключовою категорією є сталий розвиток. Проте визначення цього поняття у межах сільських територій так і залишилося не сформульованим.

3. На с. 111 визначено, що специфіка аграрних територій дозволяє виділити групу факторів, які повністю залежні від державної аграрної політики. До цієї групи факторів віднесено рівень інноваційного розвитку. Однак, недостатньо обгрунтованою залишилася позиція стосовно неприпустимості зведення інноваційного розвитку соціально-економічних систем усіх ієрархічних рівнів.

4. У третьому розділі визначено, що метою і завданням розвитку сільських територій є стабілізація соціально-економічного розвитку сільських територій, зниження сільської бідності, підвищення рівня і поліпшення умов життя сільського населення. При цьому не визначено заходів у цьому напрямі, які необхідно здійснити найближчими роками.

5. Системний підхід дозволяє розглядати управлінські процеси розвитку соціальної сфери сільських територій з урахуванням усього різноманіття чинників зовнішнього і внутрішнього середовища, що впливають на цей об'єкт управління. Спираючись на теоретичні підходи до системних об'єктів, в процесі дослідження, автором не виділені характерні особливості соціальної сфери сільських територій як системи.

Загальний висновок.

1. Дисертаційна робота Герасименка Романа Валерійовича “Державне регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій в умовах цифрової трансформації” є завершеним науковим дослідженням, виконаним на вельми актуальну тему. Вона містить теоретичні та методологічні засади, розробки науково-практичних рекомендацій щодо державного регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій в умовах цифрової трансформації. Рівень проведених досліджень та їх практична спрямованість свідчать про наукову зрілість здобувача.

2. Враховуючи актуальність, новизну, важливість одержаних автором наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також значну практичну цінність сформульованих положень і висновків, дисертаційна робота Герасименка Романа Валерійовича “Державне регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій в умовах цифрової трансформації” відповідає вимогам МОН України, які висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління, та відповідає “Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника”, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. за № 567 зі змінами, а її автор – Герасименко Роман Валерійович - заслуговує присудження наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління.

Офіційний опонент,

в.о. завідувача відділу проблем
державного управління та адміністративного права
Інституту держави і права імені В.М. Корецького
Національної академії наук України,
доктор наук з державного управління,
професор

Я.Ф. Жовнірчик

